

Вільховченко Н. П.

Національний університет «Львівська політехніка»

Колесник Г. О.

Національний університет «Львівська політехніка»

РОЛЬ КОЛОКАЦІЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ

У статті розглядаються фактори, які впливають на механізм формування колокацій в англійській мові, знання яких значно полегшує і прискорює процес оволодіння іноземною мовою. У цій роботі визначені основні типи колокацій, принципи їх утворення та функціонування, групи словосполучень, утворені за ступенем частотності вживання їх складників, а також проведений порівняльний аналіз колокацій та ідіом. Найскладнішим завданням для тих, хто вивчає іноземну мову, є оволодіння лексикою. Лексика англійської мови характеризується великою кількістю фразових дієслів і колокацій – стійких словосполучень, які мають ознаки синтаксично і семантично цілісної одиниці. На думку лінгвістів, саме вивчення колокацій має бути пріоритетом під час опанування іноземною мовою. Досконале володіння іноземною мовою передбачає не лише вивчення лексики і граматичних правил, але й знання стійких словосполучень. Це стосується і розмовної мови на побутовому рівні, і ділового спілкування, і всіх видів перекладів. Колокація займає окрему нішу в лінгвістиці, її вивченням займається лексична синтагматика. У цій роботі визначені основні типи колокацій, принципи їх утворення та функціонування, що сприятиме більш ефективному навчанню студентів іноземною мовою. Таким чином, проаналізувавши природу колокацій, визначивши основні принципи їх утворення, перекладу, типи сполучень щодо ступеню стійкості (вільні та ідіоматичні сполучення), автори дійшли висновку, що вивчення колокацій значно полегшує студентам опанування іноземною мовою. Збагачення ментального лексикону готовими комбінаціями забезпечує бездоганну комунікацію у всіх її проявах: читання, говоріння, письмо, сприймання на слух. Отже, на думку авторів, у процесі вивчення лексики іноземною мовою принципове значення має розвиток колокаційної компетентності студентів і формування власного ментального лексикону.

Ключові слова: колокація, ідіома, словосполучення, текст, ментальний лексикон.

Постановка проблеми. Концепція розвитку англійської мови в університетах передбачає володіння іноземною мовою вступниками на рівні B1, а до 2023 р. випускники закладів вищої освіти мусять володіти іноземною мовою на рівні, не менш як B2. Частина фахових дисциплін вже викладається іноземною мовою з метою максимізувати потенціал випускників для можливості міжнародної співпраці. Для забезпечення відповідного рівня володіння іноземною мовою концепція передбачає збільшення годин та зміни змісту мовних дисциплін, створення мовних інтенсивів для вступників із низьким рівнем, а також розвиток безплатних онлайн-курсів для самостійного вивчення учнями та студентами англійської мови. Отже, перед викладачами постає завдання за короткий термін оптимізувати мовну підготовку студентів, обираючи максимально ефективні методи, прийоми, навчальні матеріали, стратегії викладання. Вивчення будь-

якої іноземної мови починається із засвоєння певного словникового запасу цієї мови. Правильне вживання лексики та багатий вокабуляр забезпечать успішне іншомовне спілкування. Доведено, що більша частина нашого лексикону складається з готових блоків слів – колокації, вивчення яких, на думку багатьох лінгвістів, значно полегшує і прискорює процес оволодіння іноземною мовою, в чому і полягає мета концепції розвитку англійської мови в університетах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін «колокація» відомий здавна, але освітлені далеко не всі його аспекти. Він розглядався переважно в аспекті синтаксису, фразеології, перекладу, але не визначено його значення в методиці викладання іноземних мов. Колокація як лінгвістичний термін вперше з'являється у 1931 р. в роботі Ф. Палмера стосовно комбінації окремих слів. Ф. Палмер розглядає колокації як справу

звички, мовну традицію, незалежно від семантичної структури їх компонентів. «There is no meaning distinguish between herd and flock, except that one is used with goats, cows, elephants and the other with sheep and birds» [1]. Значний внесок у вивчення колокацій був зроблений засновником Лондонської школи структурної лінгвістики Дж. Р. Ферсом, який запропонував концепцію про лексичні одиниці, що мають тенденцію до логічного поєднання в схожих контекстах, пояснюючи це тим, що значення і вживання слова визначається його оточенням “you shall know a word by the company it keeps” [2]. Ця концепція також підтримувалася в дослідженнях М. А. К. Халлідэя, Р. Хасана, Дж. Синклара. Іншої думки дотримується Х. Джексон, який розглядає колокації як поєднання слів на базі найвірогіднішого взаємного очікування. Серед вчених пострадянського простору, які досліджували колокації, можна назвати Є. Г. Борисову, Б. П. Кобрицова, С. Г. Тер-Мінасову. Так, Є. Г. Борисова вважає, що колокації мають багато спільного з фразеологізмами, тим самим поділяючи думку швейцарського лінгвіста Ш. Баллі, який розрізняв дві категорії сполучень слів: вільні сполучення і фразеологізми [3].

О. С. Ахманова розуміла колокації як «лексико-фразеологічно зумовлене поєднання слів у мові для реалізації їх полісемії». Це визначення подається в словнику лінгвістичних термінів О. С. Ахманової [4].

Л. Н. Йорданська та І. А. Мельчук розглядають сполучення слів як умовно залежні, з наявністю інших елементів, з кожним з яких цей елемент може утворювати сполучення. Таким чином, вони сходяться на тому, що люди в мові використовують не окремі слова, а фрази, тобто стійкі словосполучення. Ця теорія доводить значимість колокацій не тільки в теоретичному, але й в практичному аспекті під час вивчення іноземної мови [5; 6].

Постановка завдання. Аналіз спеціальної літератури доводить, що недостатнє знання колокацій – стійких сполучень слів – значно знижує якість комунікативної компетенції та ускладнює можливість спілкування іноземною мовою. Отже, метою дослідження є визначення принципу формування колокаційної компетенції для забезпечення повноцінного спілкування іноземною мовою.

Виклад основного матеріалу. Найскладнішим завданням для тих, хто вивчає іноземну мову, є оволодіння лексикою. Лексика англійської мови характеризується великою кількістю фразових дієслів і колокацій – стійких словосполучень, які мають

ознаки синтаксично і семантично цілісної одиниці. На думку лінгвістів, саме вивчення колокацій має бути пріоритетом під час опанування іноземної мови. Досконале володіння іноземною мовою передбачає не лише вивчення лексики і граматичних правил, але й знання стійких словосполучень. Це стосується і розмовної мови на побутовому рівні, і ділового спілкування, і всіх видів перекладів. Бездоганне знання граматики і колосальний арсенал лексичних одиниць не стануть у нагоді без знання правильного поєднання слів. Наприклад, із боку граматики було б цілком правильно сказати *do mistake*, але є стале сполучення *make mistake*, ми кажемо *say goodbye*, але *tell the truth*. Колокації надають мові неповторності, специфіки, збагачують її, але й ускладнюють її вивчення. «Колокації уточнюють і конкретизують значення слів, які її утворюють, точне значення в будь-якому контексті зумовлено оточенням цього слова – його розповсюджувачем, або колокатами, які об'єднані навколо нього і утворюють колокацію. Об'єднання слів у колокацію є фундаментальним для всього мовного використання» [7].

Колокація займає окрему нішу в лінгвістиці, її вивченням займається лексична синтагматика. Отже, в цій роботі спробуємо визначити основні типи колокацій, принципи їх утворення та функціонування, що сприятиме більш ефективному навчанню студентів іноземної мови.

Колокації утворюють виключно самостійні частини мови. Можливі різні варіанти сполучень:

- 1) прислівник+прикметник (adverb+adjective): completely satisfied;
- 2) прикметник +іменник (adjective + noun): pretty woman;
- 3) іменник + іменник (noun + noun): a bar of chocolate;
- 4) іменник +дієслово (noun + verb): time flies;
- 5) дієслово + іменник (verb + noun): waste time, to raise a problem;
- 6) дієслово + вираз із прийменником (verb + expression with preposition): fall in love;
- 7) дієслово + прислівник (verb + adverb): listen carefully.

Компоненти колокацій мають підпорядкований зв'язок, що зумовлює наявність у складі колокації ключового компонента (нода) і залежного (колоката). Деякі вчені ототожнюють поняття «колокація» та «ідіома», розглядають ці терміни як абсолютно взаємозамінні. Така думка ґрунтується на неможливості заміни компонентів словосполучення без втрати смислу або стилістичної окраски як для ідіом (фразеологізмів), так і для колокацій.

М. В. Владацька зазначає, що «колокації займають проміжне положення в системі мови, знаходячись на межі фразеології та лексикології» [8]. І. Р. Гальперін однозначно диференціює поняття «колокація» та «ідіома», останнє він розглядає як «сполучення слів, в яких значення цілого домінує над значенням складових частин або, інакшими словами, значення цілого виразу не цілком точно, а іноді і зовсім не виводиться із значення компонентів, які його утворюють» [9].

Тобто шляхом складання елементів утворюється нова лексична одиниця із своїм власним значенням, яке не можливо зрозуміти, спираючись на лексичні значення складників. Наприклад, *give a sack* буквально перекладається як «віддати мішок», якщо розглядати окремі компоненти, але

значення цієї ідіоми – «звільнити». Отже, ідіома представляє семантичну цілісність, відмінність значення цілого виразу в порівнянні з окремими компонентами, з яких він складається.

Головною особливістю колокації, на відміну від ідіоми, є збереження лексичного значення ключовим компонентом з незначною зміною емоційності, а також змога утворювати можливі сполучення, так звані колокаційні поля. На нашу думку, найбільш ефективний спосіб вивчення лексики іноземної мови полягає в засвоєнні саме колокацій. В англійській мові є безліч дієслів та іменників, які мають досить обмежене лексичне значення, але широкі колокаційні поля. Розглянемо, наприклад, колокаційне поле іменника *way*.

Adjectives	<i>Easy, good, best, proper, hard, ideal, quick, right, wrong, possible, new, old, different, same, funny, strange, own, separate.</i>	Way
Verbs	<i>Go, lose, find, make, ask, know, show, lead</i>	

Are you going my way? Could you give me a lift?
Також широкий діапазон колокатів має дієслово *give*:

- Give a call (a ring, a buzz) – зателефонувати*
- Give a chance – дати можливість*
- Give a choice – дати вибір*
- Give a damn – хвилюватися*
- Give a hand – допомогати*
- Give a headache – завдавати клопоту*
- Give a hug or kiss – обіймати (цілувати)*
- Give a lecture or speech or performance – читати лекцію (виступати)*
- Give a ride – підвозити*
- Give an advice – радити*
- Give an answer – відповідати*
- Give an example – надавати приклад*
- Give an idea – давати ідею*
- Give an opinion – висловлювати думку*
- Give birth – родити*
- Give credit – хвалити*
- Give evidence – свідчити*
- Give notice – попереджати*
- Give permission – дозволяти*
- Give priority – давати перевагу*
- Give rise to – започаткувати*
- Give somebody a call – телефонувати*
- Give somebody a chance – давати шанс*
- Give somebody a lift – підвозити*
- Give something a go – дати змогу спробувати*
- Give the impression – скласти враження*

- Give thought (to) – замислитися*
- Give hope – обнадіювати*
- Give way – пропускати*

У наведених вище прикладах колокацій лексичне значення цілого словосполучення легко розкривається завдяки збереженому значенню ключового компонента, на відміну від *give a sack*, де пряме значення повністю підмінюється ідіоматичним. Проте, говорячи про колокації, також необхідно орієнтуватися на цілу комбінацію, а не її окремі компоненти. Лінгвісти сходяться на тому, що колокація – це не тільки одиниця мови, але й одиниця мислення, яка формується на традиціях народу, мову якого вивчаємо. Колокації становлять ментальний лексикон носія мови, який передається поколіннями, тому для розуміння іноземної мови недостатньо вивчати окремі слова, складні граматичні конструкції, необхідно створювати свій власний ментальний лексикон, значну частину якого становитимуть колокації. Носії мови не оперують складними реченнями і граматичними структурами, але є комунікативно досконаліми завдяки колокаційній обізнаності. Отже, в процесі навчання студентів іноземної мови викладач має фокусувати увагу на розширенні колокаційної компетентності студентів. Найбільшу проблему для студентів представляє розпізнавання стійких комбінацій під час читання (в тексті) та аудіювання. Тому найбільш ефективний спосіб засвоїти колокації – знаходити їх в усному і письмовому мовленні, запам'ятовувати

і практикувати в різних контекстах. Знання колокацій також сприяє швидкості мовлення, тому що набагато легше відтворювати вже готові комбінації, а не комбінувати окремі слова. Для відпрацювання навичок застосування колокацій в усному мовленні можна пропонувати різні моделі діалогів, рольові ігри, конференції тощо. Нині як викладач, так і студент не обмежені у виборі навчальних ресурсів і навчання не обмежується академічними годинами. Для досягнення суттєвих результатів у вивченні іноземної мови невід'ємною умовою залишається робота зі словниками.

Висновки і пропозиції. Таким чином, проаналізувавши природу колокацій, визначивши

основні принципи їх утворення, перекладу, типи сполучень щодо ступеню стійкості (вільні та ідіоматичні сполучення), ми доходимо висновку, що вивчення колокацій значно полегшує опанування іноземної мови для студентів. Збагачення ментального лексикону готовими комбінаціями забезпечує бездоганну комунікацію у всіх її проявах: читання, говоріння, письмо, сприймання на слух. Вміле оперування колокаціями надає мовленню природності, спонтанності, грамотності. Отже, на нашу думку, в процесі вивчення лексики іноземної мови принципове значення має розвиток колокаційної компетентності студентів і формування власного ментального лексикону.

Список літератури:

1. Palmer F. R. *Semantics: A New Outline*. M. : Progress, 1992. 109 p.
2. Firth J. R. *Selected Papers of J. R. Firth, 1952–1959*. London. 1968.
3. Балли Ш. Французская стилистика / Под ред. Е. Г. Эткинда; пер. с фр. К. А. Долинина. Москва : Эдиториал УРСС, 2001. 392 с.
4. Ахманова О. С. *Словарь лингвистических терминов*. 2-е изд. Москва : Эдиториал УРСС, 2004. 571 с.
5. Иорданская Л. Н., Мельчук И. А. *Смысл и сочетаемость в словаре* / Под ред. Е. Н. Саввиной. Москва : Языки славянских культур, 2007. 672 с.
6. Мельчук И. А. О терминах «устойчивость» и «идиоматичность». *Вопросы языкознания*. Москва, 1960. С. 73–79.
7. Рязанова Е. А. Формирование грамматических навыков речи в целях обучения иностранному языку в языковом вузе. *Вестник Тамбовского университета. Серия Гуманитарные науки*. 2012. Вып. 9 (113). С. 153–156.
8. Влавацкая М. В. Понятия коллокации и коллигации в диахроническом рассмотрении. *Актуальные проблемы филологии и методики преподавания иностранных языков* : материалы Международной научно-практической конференции. Новосибирск : Изд-во НГПУ, 2011. С. 19–26.
9. Гальперин И. Р. *Очерки по стилистике английского языка*. Москва : Издательство литературы на ин. языках, 1958. 459 с.

Vilkhovchenko N. P., Kolesnyk H. O. THE ROLE OF COLLOCATIONS IN THE PROCESS OF STUDENTS' LANGUAGE COMPETENCE FORMATION

The article deals with the factors that influence the mechanism of collocation formation in English, the knowledge of which greatly facilitates and accelerates the process of mastering a foreign language. In this work the author examines the main types of collocations, the principles of their formation and functioning, the definitions of word combinations formed according to the frequency of their use, as well as conducts a comparative analysis of collocations and idioms. The most difficult task for those who are learning a foreign language is mastering vocabulary. The vocabulary of modern English is characterized by a large number of phrase verbs and collocations – stable phrases that have the characteristics of a syntactically and semantically integral unit. Some scholars identify the notion of collocation and idiom, considering these terms as completely interchangeable. The author of the article substantiates the belonging of these concepts to the different categories. According to linguists, the study of collocations should be a priority when mastering a foreign language. A perfect command of a foreign language involves not only mastering vocabulary and grammatical rules, but also knowledge of persistent phrases. This also refers to spoken language at the consumer grade, business communication, and all kinds of translations. Brilliant knowledge of grammar and awareness of lexical units will not be useful without knowing the correct combination of words. Collocation occupies a separate niche in linguistics, its study is engaged in lexical syntagmatics. Thus, in this work the main types of collocations, the principles of their formation and functioning, which will promote more effective learning of foreign language students, have been identified. Analyzing the nature of collocations, the author reached the conclusion that the enrichment of the mental vocabulary with collocations provides perfect communication in all aspects: reading, speaking, writing, hearing. Thus, the author summarizes that the development of the students' collocational competence and formation of their own mental vocabulary may be crucial in the process of mastering foreign language.

Key words: collocation, idiom, word combination, text, mental lexicon.